

Title	Syntax and Semantic of Co-occurrence with Khaaw
Author(s)	Chauksuvanit, Teeranoot
Citation	大阪大学世界言語研究センター論集. 2010, 2, p. 95-103
Version Type	VoR
URL	https://hdl.handle.net/11094/5413
rights	
Note	

The University of Osaka Institutional Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

The University of Osaka

Syntax and Semantic of Co-occurrence with *Khaaw*

CHAUKSUVANIT Teeranoot

要 旨

Khaaw (米) 共起する語の統語と意味について

本稿では、タイ語の *khaaw* (米) という語と共起する語の構造や意味について、語、複合語、慣用句を対象に考察を行なう。タイ語は孤立語に属し、語は一音節を基本として、それが他の語と組み合わせることにより、多音節の語を構成するのが特徴である。多音節語の構成に関しては、共起関係が固定化しているものもあるが、固定化しておらず、言語表現の中で変化するものもある。また、句や慣用句のようにある程度共起関係が固定化しているが、完全に一つの多音節語には至っていないものもある。本稿では、*khaaw* (米) という語と共起関係にある語の意味や構造を明らかにし、多音節語、句、慣用句を構成する語と語の組み合わせの特徴を検討する。

khaaw (米) と共起する語とは、統語法的にも意味論的にも *khaaw* (米) という語を基礎あるいは基幹とする語であり、意味をより明白にするために *khaaw* (米) という語を修飾したり、あるいは *khaaw* (米) を含む語を構成したりすることによって、複合語、句、慣用句を作る。これはタイ語の自然な特徴である。2 語構造の共起は2音節の複合語、3 語構造の共起は複合語や名詞句、4 語構造の共起は慣用句となる特徴を持つ。一方 *khaaw* (米) と共起する語の意味は、5つのグループに分けることができる。すなわち *khaaw* (米) の状態を示す語、*khaaw* (米) の種類を示す語、*khaaw* (米) の色を示す語、*khaaw* (米) の時期を示す語、*khaaw* (米) の調理・加工方法を示す語である。

Keywords : Thai language, co-occurrence, semantic meaning, compound word

キーワード : タイ語, 共起, 意味, 複合語

คำเกิดร่วมกับ “ข้าว”: โครงสร้างและความหมาย

ธีรณัฐ โชคสุวนิจ

บทคัดย่อ

คำเกิดร่วมกับ “ข้าว” มีคำ “ข้าว” เป็นคำหลักหรือแกนของคำทั้งในส่วน
โครงสร้างและความหมายซึ่งเป็นลักษณะตามธรรมชาติของภาษาไทยที่เกิดร่วมกันเป็นคำ
ประสม วลี และสำนวนที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยนามโดยคำที่เกิดร่วมด้วยทำหน้าที่ขยาย
หรือประกอบเพื่อให้คำหลักคือคำ “ข้าว” ชัดเจนขึ้น การเกิดร่วมที่มีโครงสร้าง 2 คำ จะมี
ลักษณะของคำประสมสองพยางค์ โครงสร้าง 3 คำ มีลักษณะทั้งคำประสมและนามวลี
และโครงสร้าง 4 คำ มีลักษณะเป็นสำนวน ส่วนความหมายของคำเกิดร่วมมี 5 กลุ่ม
ความหมาย คือ ความหมายบอกลักษณะ ความหมายบอกชนิดหรือพันธุ์ ความหมายบอกสี
ความหมายบอกระยะเวลาและความหมายบอกวิธีการ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างและความหมายของคำที่
เกิดร่วม (co-occurrence) กับคำ “ข้าว” ซึ่งมีลักษณะทั้งที่เป็นคำ คำประสม วลี และ
สำนวน ลักษณะโดยธรรมชาติของภาษาไทยนั้นเป็นภาษาในตระกูลภาษาคำโดด ลักษณะ
คำโดดพื้นฐานมักจะเป็นคำพยางค์เดียวแตเมื่อนำคำเข้ามารวมกันทำให้เกิดคำที่มี
มากกว่าหนึ่งพยางค์ และลักษณะคำที่มีมากกว่าหนึ่งพยางค์นั้นในฐานะเจ้าของภาษาแล้ว
บางคำก็มีลักษณะคำที่เกาะเกี่ยวกันแน่นเป็นคำ แต่บางคำก็ยังอยู่ในลักษณะที่เกาะเกี่ยว

กันไม่แน่นอนนัก มีการพัฒนาต่อไปในการใช้ภาษาหรืออาจยังมีลักษณะเป็นสำนวนหรือวลีอยู่ไม่ได้เป็นคำเดียวกันอย่างสมบูรณ์ จึงทำให้สนใจว่าถ้าศึกษาโครงสร้างและความหมายของคำที่เกิดร่วมกันจะทำให้เห็นลักษณะดังกล่าวได้ชัดเจนยิ่งขึ้นหรือไม่ และเป็นประโยชน์ต่อการสอนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศอย่างไร และจะเป็นประโยชน์ต่อการแปลภาษาหรือการประมวลผลภาษาไทยเป็นภาษาธรรมชาติต่อไป

ในบทความนี้เลือกศึกษาตัวอย่างข้อมูลภาษาไทยจากการเกิดร่วมของคำ “ข้าว” ในพจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ซึ่งมีการปรับปรุงล่าสุดและใช้ในการอ้างอิงในวงวิชาการไทยโดยทั่วไป รายการคำ (entry) ของคำว่า “ข้าว” และคำประกอบคำข้าว มีทั้งหมด 23 รายการคำ แต่มีรายการคำย่อยในรายการคำ “ข้าว” ถึง 119 รายการคำย่อย รวมรายการคำทั้งหมดมีถึง 142 รายการคำ จึงทำให้มีข้อมูลจำนวนเพียงพอเป็นตัวอย่างในการศึกษาโครงสร้าง และความหมายของการเกิดร่วมของคำในภาษาไทยดังกล่าว และส่วนของความหมายนั้นผู้วิจัยไม่ได้สนใจศึกษาความหมายโดยตรงและความหมายนัยประหวัด (Denotation and Connotation) หรือ ความหมายเปรียบเทียบหรือความหมาย อุปลักษณ์ (Metaphor) เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาการเกิดร่วมของคำอื่นๆ ในภาษาไทยต่อไป

1. โครงสร้างคำเกิดร่วมกับข้าว

ในรายการคำของข้าวทั้ง 23 รายการคำ เป็นชนิดคำนามทั้งหมด ส่วนในรายการคำย่อยทั้ง 119 รายการคำนั้น ส่วนใหญ่ชนิดของคำเป็นคำนามถึง 114 รายการคำ เป็น

จำนวนอยู่ 5 จำนวน มีโครงสร้างคำซึ่งนำด้วยคำว่า “ข้าว” เป็นคำนามหลักหรือเป็น
แกนของคำแล้วตามด้วยคำชนิดต่างๆ มีโครงสร้าง ดังนี้

1.1 โครงสร้าง ข้าว+ คำกริยา

คำนาม “ข้าว” จะเป็นคำหลักคำแรก คำที่ 2 เป็นคำกริยามีถึง 83 รายการคำ

1.1.1 โครงสร้าง ข้าว+ คำกริยาแสดงอาการ

คำกริยาที่ตามหลังคำว่า “ข้าว” เป็นคำกริยาแสดงอาการ มี 32 รายการคำ เช่น ข้าว
แจก ข้าวซ้อม ข้าวตก ข้าวต้ม ข้าวผัด ข้าวยา เป็นต้น คำกริยาแสดงอาการเหล่านี้เมื่อ
ตามหลังคำว่า “ข้าว” ก็จะทำหน้าที่ขยายคำนามข้าวทำให้มีสภาพหรือข้าวนั้นถูกกระทำ
โดยกริยาแสดงอาการเหล่านี้ทำให้ข้าวทั้งคำมีลักษณะของสภาพนั้นๆด้วย เช่น ข้าวแจก
คือข้าวที่ถูกแจก ข้าวต้ม คือข้าวที่ถูกต้ม คือมีสภาพต้มแล้วนั่นเอง เป็นต้น

1.1.2 โครงสร้าง ข้าว+ คำกริยาแสดงสภาพ

คำกริยาที่ตามหลังคำว่า “ข้าว” เป็นคำกริยาแสดงสภาพ มี 51 รายการคำ เช่น ข้าว
เก่า ข้าวเหนียว ข้าวทิพย์ ข้าวเปียก ข้าวพอง ข้าวมัน ข้าวสวย ข้าวหนัก ข้าวเบา ข้าวใหม่
ข้าวกล้า เป็นต้น

1.1.3 โครงสร้าง ข้าว+ คำกริยา+ คำกริยา

คำกริยาที่ตามหลังคำว่า “ข้าว” ที่เป็นคำกริยาถึง 2 คำ เช่น ข้าวตอกแตก ข้าว
เหนียวตัด ข้าวต้มปัด ข้าวต้มผัด ข้าวต้มมัด ข้าวตอกตั้ง ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวนึ่ง
 เป็นต้น คำกริยาที่ตามหลังนี้จะขยายเพื่อบอกลักษณะหรือสภาพให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.1.4 โครงสร้าง ข้าว + คำกริยา + คำนาม

คำตามหลังคำว่า “ข้าว” อาจมีทั้งคำกริยาและคำนาม เช่น ข้าวซ้อมมือ ข้าวเตงกา ข้าวเสียแม่ซื้อ ข้าวต้มน้ำอุ่น เป็นต้น คำกริยาจะบอกลักษณะหรือสภาพ ส่วนคำนามที่ตามหลังมาจะเป็นกรรมของกริยาหรือช่วยขยายเพื่อบอกลักษณะหรือชนิดของคำข้าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2 โครงสร้าง ข้าว + คำนาม

1.2.1 โครงสร้าง ข้าว + คำนาม

คำเกิดร่วมกับข้าวที่ตามด้วยคำนาม จะเป็นลักษณะของคำนามที่ขยายเพื่อบอกลักษณะหรือชนิดของข้าว นั่น เช่น ข้าวเปลือก ข้าวแคง ข้าวขวัญ ข้าวเกรียบ หรือเป็นชื่อเฉพาะของข้าว นั่นๆ เช่น ข้าวโพด ข้าวไรย์ ข้าวสาลี ข้าวชอย ข้าวด้ง ข้าวจั่น เป็นต้น

1.2.2 โครงสร้าง ข้าว + คำนาม + คำกริยา เช่น ข้าวม่่าทอด

1.2.3 โครงสร้าง ข้าว + คำนาม + คำนาม เช่น ข้าวเกรียบกุ้ง ข้าวเกรียบงา ข้าวเกรียบว่าข้าวกันบาตร ข้าวนาปรัง ข้าวนาปี ข้าวปิ่นแก้ว ข้าวเกรียบปากหม้อ ข้าวม่่าหมี เป็นต้น

1.3 โครงสร้างของคำเกิดร่วมกับคำ “ข้าว” ที่เป็นสำนวน

มีจำนวนทั้งหมดเพียง 5 สำนวน ได้แก่ ข้าวใหม่ปลามัน ข้าวกันบาตร ข้าวยากหมากแพง ข้าวเหลือเกลืออิม และข้าวแดงแกงร้อน ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยคำ 4 คำ เพื่อให้มีเสียงสัมผัสหรือเสียงคล้องจองกันในการออกเสียง อาจเป็นสัมผัสสระ หรือ

สัมผัสพยัญชนะ เช่น ยาก กับ หมาก (ข้าวยากหมากแพง) เหลือ กับ เกลือ (ข้าวเหลือเกลือก๋อ) แดง กับ แกง (ข้าวแดงแกงร้อน) และใหม่ กับ มัน (ข้าวใหม่ปลามัน) มีเพียง ข้าวก้นบาตร ที่มี 3 คำ สำนวนที่มีเสียงสัมผัสกันนั้น คำที่ตามหลังคำข้าวจะเป็นคำกริยาแสดงสภาพเพื่อบอกความหมายหรือขยายคำว่า “ข้าว” แสดงสภาพหรือสภาวะของสำนวนนั้นๆ ส่วนสำนวนข้าวก้นบาตร หมายถึงข้าวที่อยู่ก้นบาตรพระ คือหมายถึง อาหารเหลือจากพระฉันแล้วนั่นเอง

2. ความหมายของคำเกิดร่วมกับข้าว

ความหมายของคำเกิดร่วมกับคำ “ข้าว” จะมีความหมายตามคำกริยาหรือคำนามที่นำมาประกอบเข้ากับ “ข้าว” ซึ่งเป็นคำหลักและทำให้คำที่เกิดร่วมกันมีความหมายไปต่างกันได้ 5 กลุ่มความหมายดังนี้

2.1 ความหมายที่บอกลักษณะ

คำที่เกิดร่วมกับคำ “ข้าว” มีความหมายบอกลักษณะ และทำให้ข้าวมีลักษณะต่างกันไป เช่น ข้าวเกรียบ คือของกินที่ทำด้วยแป้งข้าวเจ้าหรือแป้งข้าวเหนียว เป็นแผ่นตากให้แห้ง แล้วปิ้งหรือทอด คำว่าเกรียบบอกความหมายของข้าวหรือของกินชนิดนี้ว่ามีลักษณะตากแห้ง หรือต้องปิ้งหรือทอดจึงจะเกรียบดังกล่าว ข้าวแกง คือข้าวที่ต้องมีแครงแดดเป็นพื้น ข้าวพอง คือ ชื่อขนมที่ทำด้วยเมล็ดข้าวเจ้าทอดน้ำมันให้พอง หมายถึงข้าวที่มีลักษณะพองนั่นเอง ข้าวสวย คือข้าวที่หุงสุกแล้ว มีลักษณะเป็นเม็ดสวยงาม ข้าวเสียแม่ซื้อ คือข้าวที่โยนทิ้งให้แม่ซื้อเพื่อให้เด็กหาขาย และข้าวใหม่ คือข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่ใน

ปีนั้นๆ หมายถึงข้าวที่มีลักษณะใหม่ ข้าวมัน คือข้าวที่หุงด้วยกระทิให้สุก มักกินกับ
ส้มตำ มีลักษณะมันจากกระทิ

2.2 ความหมายบอกชนิดหรือพันธุ์ข้าว

คำที่เกิดร่วมกับข้าวอาจเป็นคำที่บอกชนิดหรือพันธุ์ข้าวต่างๆ เช่น ข้าวเจ้า ข้าว
เหนียว ข้าวสาลี ข้าวบาร์เลย์ ข้าวป่า ข้าวเปลือก ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ข้าวไรย์ ข้าวสาร คำที่
เกิดร่วมกับข้าวเหล่านี้จะบ่งบอกชนิดของข้าวหรือพันธุ์ข้าวต่าง ๆ กัน

2.3 ความหมายที่บอกสี

คำเกิดร่วมกับข้าวเป็นคำบอกสีเพื่อบอกความหมายของสีข้าวชนิดนั้นๆ เช่น ข้าว
แดง หรือข้าวเมล็ดแดง ก็จะเป็นข้าวที่มีสีแดง ข้าวเหนียวคำก็จะบอกสีของข้าวเหนียวว่า
เป็นสีดำและเมื่อหุงแล้วก็จะได้ข้าวเหนียวที่เป็นสีดำด้วย

2.4 ความหมายที่บอกระยะเวลา

คำที่เกิดร่วมกับข้าวมีความหมายบ่งบอกระยะเวลาโดยตรง เช่น ข้าวสามเดือน
หมายถึงข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ภายใน 3 เดือนหลังจากปลูก ข้าวเก่า หมายถึงข้าวที่เก็บเกี่ยวไว้
ค้างปี คำว่าเก่าไม่ได้มีความหมายถึงระยะเวลาโดยตรงแต่คำว่าเก่าหมายถึงเก็บไว้นานจน
เก่า ข้าวใหม่ ก็หมายถึงข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่ ใช้เวลาไม่นานในการเก็บเกี่ยวนั่นเอง ข้าวนา
ปรัง หมายถึงข้าวที่ปลูกในฤดูแล้งนอกฤดูทำนา คือข้าวที่ปลูกในนาปรังนั่นเอง ข้าวนา
ปี หมายถึงข้าวที่ปลูกในฤดูฝน คือข้าวที่ปลูกนาปีซึ่งก็หมายถึงนาที่ทำฤดูฝนในปีนั้นๆ

2.5 ความหมายที่บอกวิธีการ

คำที่เกิดร่วมกับข้าวที่เป็นคำกริยาโดยเฉพาะกริยาแสดงอาการจะมีความหมายถึงวิธีการที่ทำข้าวต่างๆเหล่านั้น เช่น ข้าวหมก หมายถึงข้าวหรืออาหารของชาวมุสลิมที่ใช้วิธีการหมกเนื้อหรือไก่กับเครื่องเทศและขมิ้น ข้าวเจก คือข้าวที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย หมายถึงแจกไปเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ข้าวซ้อมมือ หรือข้าวซ้อมมือ คือซ้อมหรือเอาเปลือกข้าวออก ยังเหลือจมูกข้าวและเยื่อหุ้มเมล็ดอยู่ ข้าวแช่ คือเอาข้าวสุกแช่น้ำเย็น หมายถึงแช่ข้าวลงในน้ำเย็น ข้าวต้ม คือข้าวที่ใช้วิธีต้ม ข้าวผัด ก็คือข้าวที่ใช้วิธีผัดกับน้ำมัน ข้าวหนึ่ง ก็คือข้าวที่ทำให้สุกด้วยการนี้

นอกจากนี้ความหมายของคำเกิดร่วมอื่นและคำเกิดร่วมที่เป็นสำนวนจะมี ความหมายเฉพาะ หรือเป็นคำที่เป็นชื่อเฉพาะ เช่น ข้าวนก เป็นชื่อไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ข้าวต้ม (2) เป็นชื่อพันธุ์ไม้พุ่มชนิดหนึ่ง ข้าวตอก (2) ชื่อไม้พุ่มชนิดหนึ่ง เป็นต้น หรือเป็นคำที่เกิดร่วมที่เป็นภาษาถิ่นต่างๆ เช่น ข้าวฮาง เป็นภาษาถิ่นอีสาน หมายถึง ข้าวเหนียวที่ยังไม่แก่จัด เอามาคว่ำตากแดดให้แห้งแล้วตำและนึ่ง ข้าวควบ ข้าวเคบ เป็นภาษาถิ่นพายัพ เป็นข้าวเกรียบที่ใส่น้ำตาลอ้อยและข้าวเกรียบที่มีรสเค็มๆ เป็นต้น

สรุป จากการศึกษาคำเกิดร่วมกับ “ข้าว” ทางโครงสร้างและ ความหมายมีลักษณะตามธรรมชาติของภาษาไทยในลักษณะคำประสมหรือคำที่นำมาประกอบเข้ากับคำ “ข้าว” ทำให้คำข้าวมีลักษณะมากกว่าหนึ่งคำ และมีลักษณะโครงสร้างเป็น 2 คำ และ 3 คำ ยกเว้นที่เป็นสำนวนมีถึง 4 คำเป็นส่วนใหญ่ และคำที่เกิดร่วมมักเป็นคำกริยาแสดงสภาพและคำนามซึ่งมักจะเป็นการขยายคำในภาษาไทย ส่วนที่เป็นคำเกิดร่วมที่เป็นคำกริยา

แสดงอาการจะเป็นคำกริยาที่บอกความหมายถึงวิธีการ หรือ ทำให้ข้าวถูกเปลี่ยนสภาพตามกริยา หรือถูกกระทำ (passive) นั้นเอง ส่วนความหมายของคำที่เกิดรวมจะมีความหมายเป็น 5 กลุ่มความหมาย คือ บอกลักษณะ บอกชนิดหรือพันธุ์ บอกสี บอกระยะเวลา และ บอกวิธีการ เพื่อให้ประกอบหรือขยายความหมายของคำนาม “ข้าว” ให้ชัดเจนมากขึ้น นอกจากนั้นก็จะจะเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะหรือเป็นความหมายของสำนวนที่เป็นความหมายเฉพาะเช่นกัน

บรรณานุกรม

- ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 กรุงเทพฯ: นานมีบุคส์.
- นววรรณ พันธุมธา. 2551. ไวยากรณ์ไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(2009.10.19 受理)